

This Question Paper contains 21 printed pages.

Seat No.:

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. : 116965

046(GHE)

(March, 2019)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

સૂચનાઓ :

- 1) આ પ્રશ્નપત્રમાં કુલ પાંચ વિભાગ અને 49 પ્રશ્નો છે.
- 2) બધાજ પ્રશ્નો ફરજિયાત છે. વિકલ્પો આંતરિક છે.
- 3) પ્રશ્નની સામે લખેલ અંક ગુણ દર્શાવે છે.
- 4) પ્રશ્નની સૂચના પ્રમાણે જવાબ લખો.
- 5) નવો વિભાગ નવા પાના પર લખવો.

વિભાગ - A

- નીચે આપેલ 1 થી 10 હેતુલક્ષી પ્રકારના પ્રશ્નો છે. દરેક પ્રશ્ન માટે આપેલા ચાર વિકલ્પ (A, B, C, D) પૈકી સાચો વિકલ્પ પસંદ કરી તેનો જવાબ લખવો. દરેક પ્રશ્નનો 1 ગુણ છે. [10]

- 1) નીચેનામાંથી કોનો સમાવેશ સંચાલનની એકપણ સંપાટીમાં થતો નથી.

- (A) નિરીક્ષક
- (B) જોબર
- (C) કામદાર
- (D) હિસાબી અધિકારી

- 2) વૈજ્ઞાનિક સંચાલન વિચારધારાના પ્રણેતા કોણ છે ?

- (A) લ્યુથર ગ્યુલિક
- (B) ફેડરીક ટેલર
- (C) હેનરી ફેયોલ
- (D) પીટર એફ. ડ્રકર

- 3) સફળ આયોજન માટેની પૂર્વશરત કઈ છે ?
- (A) સમયની લાંબી મુદત
- (B) સમયની ઓછી મુદત
- (C) વ્યવસ્થાતંત્ર
- (D) પરિવર્તનશીલતા
- 4) માનવ સંબંધોને આધારે કુદરતી રીતે રચાયેલું માનવસંબંધોનું જાળું કયા નામે ઓળખાય છે ?
- (A) અવૈધિક વ્યવસ્થાતંત્ર
- (B) રૈખિક વ્યવસ્થાતંત્ર
- (C) વૈધિક વ્યવસ્થાતંત્ર
- (D) શ્રેણિક વ્યવસ્થાતંત્ર
- 5) સંચાલનનું કયું કાર્ય અંકુશના જન્મદાતા તરીકે ઓળખાય છે ?
- (A) વ્યવસ્થાતંત્ર
- (B) કર્મચારી વ્યવસ્થા
- (C) દોરવણી
- (D) આયોજન
- 6) ડિવિડન્ડ કઈ મૂડી પર ચૂકવાય છે ?
- (A) ભરપાઈ થયેલી મૂડી
- (B) અધિકૃત મૂડી
- (C) મંગાવેલી મૂડી
- (D) કાર્યશીલ મૂડી

- 7) ઈક્વિટી અને દેવાનું યોગ્ય પ્રમાણ ધરાવતું મૂડીમાળખું એટલે .....
- (A) મૂડીમાળખું ઈષ્ટતમ
(B) સરળ મૂડીમાળખું
(C) કાર્યશીલ મૂડીમાળખું
(D) પ્રમાણસર મૂડીમાળખું
- 8) ટ્રેઝરી બિલ ભારત સરકાર વતી કોણ બહાર પાડે છે ?
- (A) સ્ટેટ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા
(B) રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા
(C) સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા
(D) નાણાંકીય સંસ્થાઓ
- 9) બજારીય વિભાવનામાં કોણ કેન્દ્રસ્થાને હોય છે ?
- (A) પેદાશ
(B) ઉત્પાદન
(C) ગ્રાહક
(D) નફો
- 10) ..... દિવસને આંતરરાષ્ટ્રિય કક્ષાએ દર વર્ષે ગ્રાહક અધિકાર દિવસ તરીકે ઉજવવામાં આવે છે.
- (A) 5 મી માર્ચ
(B) 15 મી માર્ચ
(C) 24 મી માર્ચ
(D) 31 મી માર્ચ

વિભાગ - B

- પ્રશ્ન 11 થી 20 અતિટૂંક જવાબી પ્રશ્નો છે. તેનો જવાબ 1 થી 10 શબ્દોની મર્યાદામાં આપો. દરેક પ્રશ્નનો 1 ગુણ છે.

[10]

- 11) મધ્ય સપાટી સંચાલન બીજા કયા નામથી ઓળખાય છે ?
- 12) એકમનું જીવનધ્યેય નક્કી કરતી યોજના કઈ છે ?
- 13) કયા વ્યવસ્થાતંત્રને લશ્કરી વ્યવસ્થાતંત્ર કહે છે ?
- 14) H.R.M. નું વિસ્તૃત રૂપ આપો.
- 15) શારીરિક જરૂરિયાતોમાં કઈ જરૂરિયાતોનો સમાવેશ થાય છે ?
- 16) જામીનગીરીઓ બહાર પાડી મૂડી ભંડોળ મેળવતી કંપનીએ કયા પ્રકારના શેર બહાર પાડવા જ પડે છે ?
- 17) ડિમટિરિયલાઈઝેશન (Dematerialisation) એટલે શું ?
- 18) મુંબઈ શેરબજારનો સ્કિન આધારિત વેપાર કયા નામથી ઓળખાય છે ?
- 19) શૂન્ય સપાટીવાળી વિતરણ વ્યવસ્થા એટલે શું ?
- 20) GST નું વિસ્તૃત રૂપ આપો.

વિભાગ - C

- નીચેના 21 થી 35 સુધીના ટૂંક જવાબી પ્રશ્નો છે. તેનો જવાબ 30 શબ્દોની મર્યાદામાં આપો. દરેક પ્રશ્નના 2 ગુણ છે.

[30]

- 21) સંચાલન એક કળા છે - સમજાવો.
- 22) હુકમની એકવાક્યતાનો સિદ્ધાંત જણાવો.
- 23) વૈધિક વ્યવસ્થાતંત્રની કોઈપણ ચાર લાક્ષણિકતાઓ જણાવો.

અથવા

ઉત્તરદાયિત્વ એટલે શું ? ઉદા. આપી સમજાવો.

- 24) તાલીમ અને વિકાસ વચ્ચેના તફાવતના બે મુદ્દા જણાવો.
- 25) કર્મચારીઓની પસંદગી માટે લેવાતી કસોટીઓના નામ જણાવો.
- 26) કર્મચારી કલ્યાણકારક પ્રવૃત્તિઓ અને સુવિધાઓમાં કઈ બાબતોનો સમાવેશ થાય છે ?
- 27) માસ્લોની જરૂરિયાતોનો અગ્રતાક્રમ આકૃતિ દ્વારા દર્શાવો.
- 28) અંકુશ એ રચનાત્મક પ્રવૃત્તિ છે - સમજાવો.
- 29) કુલ કાર્યશીલ મૂડી અને ચોખ્ખી કાર્યશીલ મૂડી વચ્ચે તફાવતના બે મુદ્દા સમજાવો.
- 30) નાણાંકીય બજારના સાધનો કયા કયા છે ?

અથવા

જામીનગીરીઓની ખરીદ-વેચાણ પ્રક્રિયામાં કરારનોંધ એટલે શું ?

- 31) બજાર પ્રક્રિયાની વેચાણ વિભાવના સમજાવો.
- 32) લેબલિંગના કોઈપણ ચાર કાર્યો જણાવો.
- 33) ટ્રસ્ટીશિપના સિદ્ધાંત અને ગ્રાહક સુરક્ષા વિશે નોંધ લખો.
- 34) WTO અને GATT નું વિસ્તૃત રૂપ આપો.
- 35) વૈશ્વિકીકરણની ચાર હકારાત્મક અસરો જણાવો.

વિભાગ - D

- નીચેના 36 થી 45 ટૂંક જવાબી પ્રશ્નો છે. તેના 50 શબ્દોની મર્યાદામાં જવાબ આપો. દરેક પ્રશ્નના 3 ગુણ છે.

[30]

- 36) સંચાલનની તળ સપાટીના કાર્યો જણાવો.
- 37) માનવ સંસાધન સંચાલનનું મહત્વ જણાવો.

- 38) હેનરી ફેયોલે ઔદ્યોગિક સાહસની પ્રવૃત્તિઓને કયા છ ભાગમાં વહેંચી છે ?
સ્પષ્ટતા કરો.
- 39) સત્તા સોંપણી એટલે શું ? તેના મૂળતત્ત્વો દર્શાવતી આકૃતિ દોરો.
- 40) અવૈધિક વ્યવસ્થાતંત્રની છ લાક્ષણિકતાઓ સમજાવો.
- 41) આયોજન અને અંકુશ વચ્ચેનો સંબંધ સ્પષ્ટ કરતા ત્રણ મુદ્દાની સમજૂતી લખો.
- 42) મૂડી માળખાને અસર કરતા આંતરિક પરિબલો સમજાવો.

અથવા

કાર્યશીલ મૂડીની લાક્ષણિકતાઓની ચર્ચા કરો.

- 43) શેરબજારનાં કોઈપણ છ કાર્યોની સમજ આપો.
- 44) જાહેરાતના કાર્યો (ભૂમિકા) સવિસ્તાર સમજાવો.

અથવા

વેચાણવૃદ્ધિની છ પ્રયુક્તિઓ ટૂંકમાં સમજાવો.

- 45) ધંધાકીય પર્યાવરણનું મહત્ત્વ સ્પષ્ટ કરો.

વિભાગ - E

- નીચેના 46 થી 49 સુધી વિસ્તૃત જવાબી પ્રશ્નો છે. તેના 100 શબ્દોની મર્યાદામાં જવાબ આપો.
દરેક પ્રશ્નના 5 ગુણ છે.

[20]

- 46) આયોજનની પ્રક્રિયા સમજાવો.
- 47) ભરતી એટલે શું ? તેના બાહ્ય પ્રાપ્તિસ્થાનો સમજાવો. (કોઈ પણ ચાર)

અથવા

પસંદગીની પ્રક્રિયા ટૂંકમાં સમજાવો.

- 48) વૈધિક અને અવૈધિક માહિતી સંચારનો તફાવત જણાવો.
- 49) ગ્રાહક સુરક્ષાના કાયદા મુજબની ત્રિસ્તરીય તકરાર નિવારણ માટેની વ્યવસ્થા સમજાવો.

અથવા

ગ્રાહક સુરક્ષાના કાયદા મુજબ ગ્રાહકોના અધિકારો વર્ણવો.

Seat No.:

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. :

046(H)

(March, 2019)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

सूचनाएँ :

- 1) इस प्रश्न पत्र में कुल पाँच विभाग हैं और 49 प्रश्न हैं।
- 2) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं। विकल्प आंतरिक हैं।
- 3) प्रश्नों के दाहिनी ओर अंक दिए गए हैं।
- 4) प्रश्नों के साथ दी गई सूचनाओं के अनुसार ही उत्तर दीजिए।
- 5) नया विभाग नए पन्ने से आरंभ कीजिए।

विभाग -A

- निम्नलिखित 1 से 10 बहुविकल्प प्रकार के प्रश्न हैं। प्रत्येक प्रश्न के लिए दिए गए चार विकल्पों (A, B, C, D) में से सही विकल्प चुनकर उसका उत्तर लिखिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 1 अंक है :

[10]

- 1) निम्न में से किनका संचालन के एक भी स्तर में समावेश नहीं होता है?
  - (A) निरीक्षक
  - (B) जॉबर
  - (C) श्रमिक
  - (D) हिसाबी अधिकारी
- 2) वैज्ञानिक संचालन के प्रणेता कौन हैं?
  - (A) ल्युथर ग्यूलिक
  - (B) फ्रेडरिक टेलर
  - (C) हेनरी फेयोल
  - (D) पीटर एफ. ड्रकर

- 3) सफल आयोजन के लिए पूर्व शर्त क्या है?
- (A) समय की दीर्घ अवधि
(B) समय की अल्प अवधि
(C) व्यवस्थातंत्र
(D) परिवर्तनशीलता
- 4) मानव संबंधों के आधार पर प्राकृतिक रूप से रचित मानव संबंधों के जाल को किस नाम से जाना जाता है?
- (A) अनौपचारिक व्यवस्थातंत्र
(B) रेखीय व्यवस्थातंत्र
(C) औपचारिक व्यवस्थातंत्र
(D) श्रेणिक व्यवस्थातंत्र
- 5) संचालन का कौन सा कार्य नियंत्रण के जन्मदाता के रूप में जाना जाता है?
- (A) व्यवस्थातंत्र
(B) कर्मचारी व्यवस्थातंत्र
(C) मार्गदर्शन
(D) आयोजन
- 6) डिविडन्ड कौन सी पूँजी पर चुकाया जाता है?
- (A) भरपाई हुई पूँजी
(B) अधिकृत पूँजी
(C) प्रार्थित पूँजी
(D) कार्यशील पूँजी
- 7) इक्विटी और ऋण की उचित मात्रावाला ढाँचा अर्थात्.....
- (A) अनुकूलतम पूँजी ढाँचा
(B) सरल पूँजी ढाँचा
(C) कार्यशील पूँजी ढाँचा
(D) प्रमाणानुसार पूँजी ढाँचा

- 8) भारत सरकार की ओर से ट्रेजरी बिल कौन निकालता है?
- (A) स्टेट बैंक ऑफ इण्डिया
 (B) रिज़र्व बैंक ऑफ इण्डिया
 (C) सेन्ट्रल बैंक ऑफ इण्डिया
 (D) वित्तीय संस्थाएँ
- 9) बाजारी धारणा में कौन केन्द्र (centre) स्थान में होता है?
- (A) उत्पाद
 (B) उत्पादन
 (C) ग्राहक
 (D) लाभ
- 10) ..... दिन को अन्तर्राष्ट्रीय स्तर पर प्रतिवर्ष ग्राहक अधिकार दिवस के रूप में मनाया जाता है।
- (A) 5 मार्च
 (B) 15 मार्च
 (C) 24 मार्च
 (D) 31 मार्च

विभाग - B

- प्रश्न 11 से 20 अति संक्षिप्त उत्तर वाले प्रश्न हैं। प्रश्नों के उत्तर 1 से 10 शब्दों की मर्यादा में दीजिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 1 अंक है :

[10]

- 11) मध्य स्तर संचालन को दूसरे किस नाम से जाना जाता है?
- 12) इकाई का जीवन लक्ष्य निश्चित करनेवाली योजना कौन सी है?
- 13) किस व्यवस्थातंत्र को सैन्य व्यवस्थातंत्र कहते हैं?

- 14) H. R. M. का विस्तृत रूप दीजिए।
- 15) शारीरिक आवश्यकताओं में कौन सी आवश्यकताओं का समावेश होता है?
- 16) जामिनगिरी को निर्गमित करके पूँजी कोष प्राप्त करनेवाली कम्पनी को किस प्रकारके शेयर निर्गमित करने ही पड़ते हैं?
- 17) डिमटेरियलाइजेशन (Dematerialisation) अर्थात् क्या?
- 18) मुंबई अंश बाजार का स्क्रीन आधारित व्यापार कौन से नाम से जाना जाता है?
- 19) शून्य स्तर वाली वितरण व्यवस्था अर्थात् क्या?
- 20) GST का विस्तृत रूप दीजिए।

विभाग - C

- निम्नलिखित 21 से 35 संक्षिप्त उत्तरीय प्रश्नों के उत्तर 30 शब्दों की मर्यादा में लिखिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 2 अंक हैं :

[30]

- 21) संचालन एक कला है — समझाइए।
- 22) आदेश की एकरूपता का सिद्धान्त बताइए।
- 23) औपचारिक व्यवस्थातंत्र के कोई भी चार लक्षण लिखिए।

अथवा

उत्तरदायित्व अर्थात् क्या? उदाहरण देकर समझाइए।

- 24) प्रशिक्षण और विकास के बीच के अन्तर के दो मुद्दे लिखिए।
- 25) कर्मचारियों के चुनाव के लिए ली जानेवाली परीक्षाओं के नाम बताइए।

- 26) कर्मचारी कल्याणकारी प्रवृत्तियों और सुविधाओं में कौन सी सुविधाओं का समावेश होता है?
- 27) मास्लो की आवश्यकताओं का अग्रताक्रम को आकृति द्वारा दर्शाइए।
- 28) नियंत्रण रचनात्मक प्रवृत्ति है — समझाइए।
- 29) कुल कार्यशील पूँजी और शुद्ध कार्यशील पूँजी के बीच अन्तर के दो मुद्दे समझाइए।
- 30) द्रव्य बाजार के साधन कौन-कौन से हैं?

अथवा

जामिनगिरियों की क्रय-विक्रय प्रक्रिया में अनुबंध-पत्र (contract note) अर्थात् क्या?

- 31) बाजार प्रक्रिया की विक्रय धारणा समझाइए।
- 32) लेबलिंग के कोई भी चार कार्य बताइए।
- 33) ट्रस्टीशिप का सिद्धान्त तथा ग्राहक सुरक्षा के विषय में टिप्पणी लिखिए।
- 34) WTO और GATT का विस्तृत रूप दीजिए।
- 35) वैश्वीकरण के चार सकारात्मक प्रभाव बताइए।

विभाग - D

■ निम्नलिखित 36 से 45 संक्षिप्त उत्तरीय प्रश्नों के उत्तर 50 शब्दों की मर्यादा में लिखना है। प्रत्येक प्रश्न के लिए 3 अंक हैं :

[30]

- 36) निम्न स्तर संचालन के कार्यों को बताइए।
- 37) मानव संसाधन संचालन का महत्त्व बताइए।

- 38) हेनरी फेयोल ने औद्योगिक साहस की प्रवृत्तियों को कौन से छः भागों में विभाजित किया है? स्पष्ट कीजिए।
- 39) अधिकार सौंपने का अर्थ एवं इसके मूल तत्त्व दर्शाती आकृति बनाइए।
- 40) अनौपचारिक व्यवस्थातंत्र के छः लक्षण समझाइए।
- 41) आयोजन और नियंत्रण के बीच का संबंध स्पष्ट करते हुए तीन मुद्दे समझाइए।
- 42) पूँजी ढाँचे को प्रभावित करने वाले आन्तरिक तत्त्वों को समझाइए।

अथवा

कार्यशील पूँजी के लक्षण समझाइए।

- 43) अंश बाजार के कोई भी छः कार्य समझाइए।
- 44) विज्ञापन के कार्य/भूमिका को सविस्तार समझाइए।

अथवा

विक्रय वृद्धि की छः तकनीकें संक्षिप्त में समझाइए।

- 45) व्यावसायिक पर्यावरण का महत्त्व स्पष्ट कीजिए।

विभाग - E

- निम्नलिखित 46 से 49 विस्तृत उत्तरवाले प्रश्न हैं। प्रत्येक उत्तर 100 शब्दों की मर्यादा में दीजिए। प्रत्येक प्रश्न के लिए 5 अंक हैं :

[20]

- 46) आयोजन की प्रक्रिया समझाइए।
- 47) भर्ती अर्थात् क्या? उनके ब्राह्म्य प्राप्ति स्थान समझाइए (कोई चार)।

अथवा

चयन की प्रक्रिया संक्षिप्त में समझाइए।

- 48) औपचारिक एवं अनौपचारिक सूचना संचार के अन्तर समझाइए।
- 49) ग्राहक सुरक्षा के कानून के अनुसार त्रि-स्तरीय विवाद निवारण की व्यवस्था को समझाइए।

अथवा

ग्राहक सुरक्षा के कानून के अनुसार ग्राहकों के अधिकारों का वर्णन कीजिए।

Seat No.:

--	--	--	--	--	--	--	--

Sl. No. :

046(E)

(March, 2019)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

Instructions :

- 1) This question paper contains Five sections and total 49 questions.
- 2) All questions are compulsory. Options are internal.
- 3) Figures to the right side indicate full marks for the questions.
- 4) Answers should be written according to the instructions only.
- 5) Start new section on a new page.

SECTION - A

- Question nos. from 1 to 10 are multiple choice questions. Each question contains four options. Select the correct one from the options (A, B, C, D) and rewrite. Each question carries 1 mark :

[10]

- 1) Which of the following is not included in any of the level of management?
  - (A) Supervisor
  - (B) Jobber
  - (C) Workers
  - (D) Accountants
- 2) Who is the promoter of scientific management?
  - (A) Luther Gulick
  - (B) Fredrick Taylor
  - (C) Henry Feyol
  - (D) Peter F. Drucker

- 3) What is precondition for successful planning?
- (A) Long term
  - (B) Short term
  - (C) Organisation
  - (D) Flexibility
- 4) The Network framed naturally by human relations is called
- (A) Informal organisation
  - (B) Linear organisation
  - (C) Formal organisation
  - (D) Matrix organisation
- 5) Which function of management is known as father of controlling?
- (A) Organisation
  - (B) Staffing
  - (C) Directing
  - (D) Planning
- 6) From which capital is dividend paid?
- (A) Paid up capital
  - (B) Authorised capital
  - (C) Called up capital
  - (D) Working capital

- 7) Capital structure having proper ratio of equity and debt means
- (A) Optimum capital structure
  - (B) Simple capital structure
  - (C) Working capital structure
  - (D) Equilibrium capital structure
- 8) Who issues treasury bills on behalf of Indian Government?
- (A) State Bank of India
  - (B) Reserve Bank of India
  - (C) Central Bank of India
  - (D) Financial Institution
- 9) In marketing management _____ is at the centre.
- (A) product
  - (B) production
  - (C) customer
  - (D) profit
- 10) Every year _____ day is celebrated as World Consumer Rights Day.
- (A) 5th March
  - (B) 15th March
  - (C) 24th March
  - (D) 31st March

SECTION - B

- Question nos. from 11 to 20 are very short answer type questions. Answer each of them in about 1 to 10 words. Each question carries 1 mark :

[10]

- 11) What is other name of middle level of management?
- 12) Which plan determines the objectives of business?
- 13) Which organisation is called army organisation?
- 14) Give full form of H. R. M.
- 15) Which needs are included in Physiological needs?
- 16) Which type of shares must be issued by a company procuring capital fund by issuing securities?
- 17) What is dematerialisation?
- 18) By which name screen based trading of Bombay Stock Exchange is known?
- 19) What do you mean by zero level distribution system?
- 20) Give full form of GST.

SECTION - C

- Question nos. from 21 to 35 are short answer type questions. Answer each of them in about 30 words. Each question carries 2 marks :

[30]

- 21) Management is an art — Explain.
- 22) Explain the Principle of Unity of Command.
- 23) Mention any four characteristics of formal organisation.

OR

Explain the meaning of Accountability with suitable example.

- 24) State any two points of difference between Training and Development.
- 25) Mention the names of various types of tests conducted for selection process of employees.
- 26) Which activities are included in employees welfare activities and amenities?
- 27) Mention the Maslow's hierarchy of needs with the help of a diagram.
- 28) Controlling is a constructive activity — Explain.
- 29) Explain any two points of difference between Gross working capital and Net working capital.
- 30) What are the instruments of money market?

OR

What is meant by contract note in the purchase-sales procedure of securities?

- 31) Explain the selling concept in marketing.
- 32) State any four functions of Labelling.
- 33) Write a note on the Principle of Trusteeship and Consumer protection.
- 34) Give full forms of WTO and GATT.
- 35) State any four positive effects of Globalisation.

SECTION - D

- Question nos. from 36 to 45 are short answer type questions. Answer each of them in about 50 words. Each question carries 3 marks :

[30]

- 36) State functions performed at the bottom level management.
- 37) Discuss the importance of Human Resource Management.
- 38) Into which six parts Henry Fayol divided his entrepreneur activities? Clarify.
- 39) What is delegation of authority? State its elements with the help of a diagram.
- 40) Describe six characteristics of informal organisation.
- 41) Explain any three points of the relation between Planning and Controlling.
- 42) Discuss the internal factors affecting the capital structure.

OR

Discuss characteristics of working capital.

- 43) Explain any six functions of share market.
- 44) Explain in detail role of advertisement.

OR

Explain in brief any six sales promotion techniques.

- 45) Explain the importance of business environment.

SECTION - E

- Question nos. from 46 to 49 are long answer type questions. Answer each of them in about 100 words. Each question carries 5 marks :

[20]

- 46) Explain process of planning.
- 47) What is recruitment? Explain the external sources of recruitment (Any Four).

OR

Explain Selection Procedure.

- 48) Distinguish between Formal and Informal communication.
- 49) Explain the 3 tier dispute settlement system according to Consumer Protection Act.

OR

Explain the rights of consumers according to the Consumer Protection Act.

